

HEKİM SAVA'NIN KÖŞKÜ NEREDE İDİ?

Hekim Sava, Konya'da Osmanlı Döneminin meşhur hekimlerinden birisi idi. Konya'da doğdu. Hekim Sava isimle anılıyordu.

Hekim Sava Konya'da atla dolaşır, hastalarını evlerinde muayene ederdi. Sava'nın hastasından aldığı ilk ücretten başka, diğer muayenelerinde, para almadığı söylenir.

Konya'da Rumlar genellikle Alâeddin Tepesi'nin güneyinde Gazialemşah Mahallesi ve çevresinde otururken, Hekim Sava'nın köşkü Ermenilerin oturduğu Çiftemerdiven Mahallesi'nde idi.

M. Ali UZ

Hekim Sava'nın zenginliğinin kurbanı olduğu, evinde Konya'nın namli eşkıyalarından **Tüfekçinin Hakkı** adında birisi tarafından öldürüldüğü rivayet edilir. Sava'nın ölümü ile ilgili başka rivayetler de vardır. Vefatının Delibaşı İsyanı'ndan (1920) önceki yıllarda olduğu tahmin edilmektedir.

Hekim Sava'nın Köşkü, Vali İzzetbey Caddesi üzerinde Kız Öğretmen Okulu (Şimdi Rektörlük Binası)'nu geçince solda bugünkü Tokatlıoğlu Apartmanı'nın yerinde idi. Bina tapuda 24 pafta, 909

Hekim Sava'nın köşkünün bulunduğu Çifte Merdiven Mahallesi. (1895, Guillaume Berggren)

Seyfettin Karasungur Türbesi ve çevresindeki tarihi Konya evleri.

1930'lu yıllarda Hekim Sava'nın köşkünün bulunduğu Çifte Merdiven Mahallesi. (1930, İbrahim Tongur)

ada ve 127 parselde kayıtlıdır.⁽¹⁾ O dönemde çevrede bir hayli tarihi Konya evi bulunmaktadır.

Köşk büyük bir bahçe içerisindedir, alt katı bodrum olmak üzere, bodrumla birlikte üç kattan müteşekkildir. Her katta büyük bir salon ve karşılıklı salona açılan ikişer odadan; dörder, köşkün tamamında ise, toplam sekiz oda vardır. Köşkün merdivenleri tavan ve dolapları ahşap işlemelidir. Zamanın görkemli köşklerindedir.

Hekim Sava'nın Anna isimli bir kızının da bulunduğu tapu kayıtlarından anlaşılmaktadır. Ayrıca İbokrat isimli bir oğlu da bilinmektedir.⁽²⁾

Köşk birkaç el değiştirdikten sonra, PTT'de görevli **Mustafa Vasfi (Tokatlıoğlu) Efendi** (1322-1977)⁽³⁾ adında bir zat tarafından satın alınmıştır. Köşk yeni sahibi tarafından bir süre kiraya verilmiştir. Daha sonra temelinin

sağlam olmaması sebebiyle yıkılarak yerine küçük bir ev yapılmıştır. Zamanla bu ev de yıkılarak yerine on dairesi **Tokatlıoğlu Apartmanı** inşa edilmiştir.

Köşkün güneyindeki ev de **Halıcı Kürt Sabri Efendi**'nin (1303-1399) evidir. Bu ev de önü ve arkası geniş bahçeli bir evdir. Sabri Efendi burada nadide güller yetiştirir. Yetiştirdiği siyah gülden birincilik ödülü alır.

Her iki evin bahçesi sonradan, Kız Öğretmen Okulu'nun ek binaları için istimlak edilmiştir.

Hekim Sava'nın köşkü araştırılırken bir değişiklik dikkatimizi çekti. Önceleri Vali İzzetbey Caddesi'nin sağ ve solu Çiftemerdiven Mahallesi'ne dahilken, muhtemelen 1940'lı yılların başında caddenin batı tarafı Tarla Mahallesi'ne dahil edilmiştir. Şimdi ise bölgenin doğusundaki bütün mahalleler Şems, batısındaki dört mahalle de Ferhuniye Mahallesi olarak tek mahalle haline getirilmiştir.

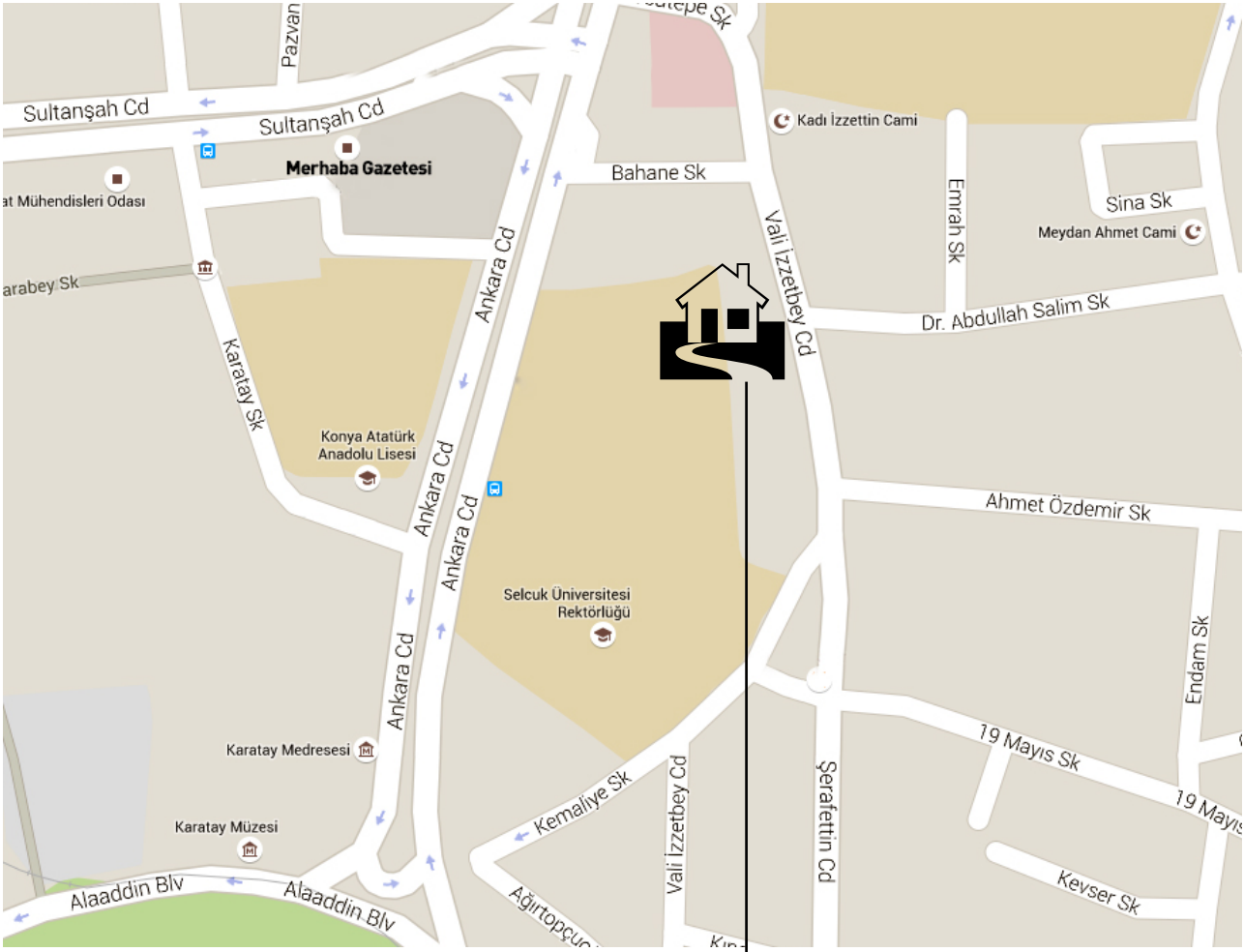
KAYNAKLAR

- Selçuk Es, Büyük Konya Ansiklopedisi. Ali Işık, "Hekim Sava", Konya Ansiklopedisi, C. 4, s. 219-220.
- Aysen Kaya, (Mustafa Vasfi kızı, 1939 doğumlu)'dan alınan bilgi.

(1) Eski kaydı 24 pafta, 240 ada, 34 parselde kayıtlı olup, 750 m²'dir.

(2) Konya İdadisi'nde 6. sınıf öğrencisi olduğu, İbrahim Aczi Kendi'nin okul anılarında bahsedilmektedir. Bknz. Aczi Kendi, Devirler Arası Konya, Işık, 18 Eylül - 10 Aralık 1962.

(3) Mustafa Vasfi Efendi, M. Tevfik Efendi'nin oğludur. 1322 yılında doğmuş, 29 Ocak 1977 tarihinde vefat etmiş. Musalla Mezarlığı'na (144 ada, 756 parsel) defnedilmiştir.

Çifte Merdiven Mahallesi'nde Hekim Sava'nın Köşkü'nün yerinde bulunan Tokatlıoğlu Apartmanı.
(Günümüzde Şems-i Tebrizi Mahallesi, Vali İzzetbey Caddesi Dr. Abdullah Salim Sk. karşısında.)

Merhaba
Akademik Sayfalar

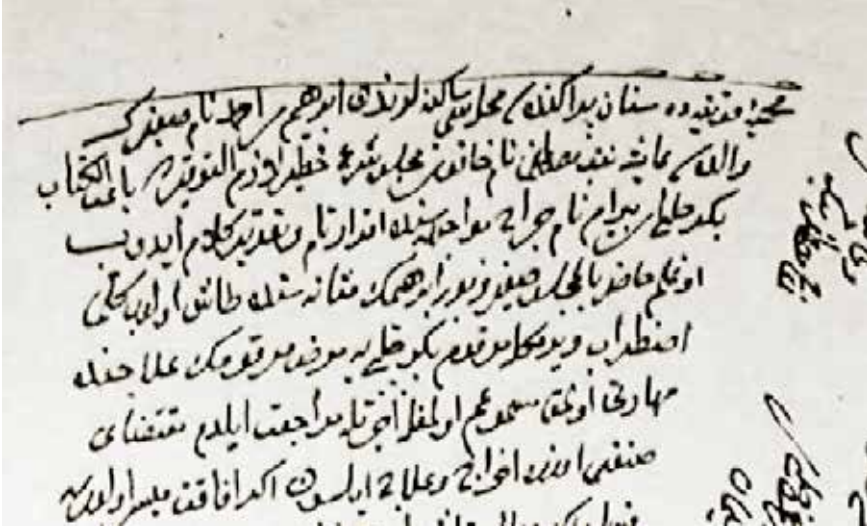
17. YÜZYILDA KONYA'DA GENEL CERRAHİ VE ONAM BELGESİ

Her zaman insanların zorlaştığı ön yargılarımız vardır. Tıp konusunda da önyargılarımız çoktur. Bizlere bir şekilde aşılana bir yanlış önyargı da atalarımızın “koca karı” ilaçlarıyla tedavi oldukları yönündedir. Ön yargıyı silmek atomu parçalamaktan daha zordur derler ya, işte durum o kabildendir. Hâlbuki yüzyıllar önce dünyanın en büyük doktorlarını yetiştiren coğrafyanın ve insanların varisleri olarak bizler atalarımızın ne şekilde tedavi uyguladıklarını bilmiyoruz olabiliriz. Hoş, koca karılar da bizim ninelerimiz olup, belli birikimleriyle ve tecrübeleriyle yara sarma, kırık düzeltme, ağrı kesme, çeşitli haşerat sokmaları ve benzeri konularda mantıklı çözümler üretmiş de değillerdir.

Bu makalede; cerahhi bir müdahaleye dair, 1691 tarihli bir Konya Şer’iyye Sicilli kaydını ele alıyoruz. Bu kayda göre; 17. yüzyılda bir Konyalı Türk tabip, yapacağı cerrahi müdahaleler için bu günkü manada “Onam Belgesi” imzalatıyor ve bunu mahkeme heyetine tescil ettiriyor. Bu dönemde zimmî yani Müslüman olmayan ve çoğu Silleli doktorların da Konya’da faaliyet gösterdiği kadı sicillerinden anlaşılacaktır.

Şer’iyye Sicilli Kaydı, Transkripsiyon Metni

“Mahmiye-i Konya’da Sinan Perakendesı Mahallesi sakinelelerinden İbrahim b. Ahmed nam (isimli) sağırin (küçüğün) valide-si Ayşe binti Mustafa nam hatun meclis-i şer’-i hatîr-ı lâzımü’t-tevkîrde (yüce mahkemede) baysü’l-kitab (dilekçe sahibi) Bekir Çelebi b. Bayram nam cerrah müvacehesinde (yanında) ikrar-i tam ve takrir-i kelam idüb oğlum hâzır bi’l-meclis (burada bulunan) sağır-i mezbur İbrahim’in mesanesinde taş olub külli ızdırab vermekle merkur Bekir Çelebiye maraz-ı merkurun (bu hastalığın) ilacında mahareti olmak mesmuum (duyumum) olmağla ücretle müracaat eyledim. Mukteza-yı sanatı üzere ihrac ve ilac eylesün eğer ifâkat müyesser olursa febihâ (iyilirirse ne güzel) ve eğer muâlece tesiriyle fevt olursa (tedavi sırasında ölürse) dem ve deynine (kan ve borcuyla alakalı) müteallik davadan zimmetini ibrâ eyledim hukâm-i kiram (resmi idareciler) tarafından rencide (rahatsız edilmesin) olunmaya didikde mâ-vaka’a bi’t-taleb ketb olundu (istek doğrultusunda yazıldı) fi’l-yevmi’s-sadisî’ min Şevvâli’l-Mükerrem li-sene isneteyn ve mi’e ve elf

Şahitler:

Himmet b. Hasan,

Ali b. Mustafa,

Hüseyin b. Şaban,

Hasan Beğ b. Mustafa”

(6 Şevval 1102 /3 Temmuz 1691)

Konya Şer'iyye Sicilleri Cilt 4 Sh 221/3)

1691 yılında, Konya'da Bayram oğlu Bekir Çelebi adlı Türk cerrah üroloji uzmanıdır ve bu konuda sıkıntı çekenlere her türlü ameliyatı uygulayarak tedavi etmeye çalışmaktadır. Ayrıca böbrek taşı çıkarmada uzmanlığıyla tanınmaktadır. Ayşe Hanım, mesanedeki taştan dolayı son derece rahatsız olan küçük çocuğunu konuyla alakalı yeteneğini duyduğu bu doktora getirmiştir. Cerrah, kadını ve çocuğu da alarak mahkemeye başvurmuş ve her hangi bir olumsuzluk sonucu zorda kalmaması için bir belge imzalatmak istemiştir. Mahkeme, bir heyet huzurunda cerraha, menfi durum halinde yakınlarının hiçbir hak iddia etmemeleri ve resmi makamların da sıkıntı vermemeleri hususun-

da annesinden bir imzalı belge alıp vermişlerdir.

17. yüzyılda hazırlanan böyle bir onam belgesini batılılar 19. yüzyılda uygulamaya koymuşlardır. Bu olaydaki hasta çocuğun annesi ve veliyesi olan Ayşe Hanım; “Uzmanlığının gereği üzere taşı çıkarsın ve tedavi etsin, eğer ameliyattan uyanırsa ne güzel ve eğer tedavinin tesiriyle ölecek olursa kan ve borcuyla alakalı davadan zimmetini ibrâ eyledim, onun suçu yoktur. Resmi idareciler tarafından rahatsız edilmesin” diyerek imzalamıştır. Bu günümüzdeki onam belgelerinin bir benzeridir.

تجدید و در بعضی موارد...
مانند آنچه در کتاب...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...

مطهر
خلیل
خلیل

تجدید و در بعضی موارد...
مانند آنچه در کتاب...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...

مطهر
خلیل
خلیل

تجدید و در بعضی موارد...
مانند آنچه در کتاب...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...

مطهر
خلیل
خلیل

تجدید و در بعضی موارد...
مانند آنچه در کتاب...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...

مطهر
خلیل
خلیل

تجدید و در بعضی موارد...
مانند آنچه در کتاب...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...

مطهر
خلیل
خلیل

تجدید و در بعضی موارد...
مانند آنچه در کتاب...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...
فراوانی در بعضی...
باید که در بعضی...
بسیار در بعضی...

مطهر
خلیل
خلیل

VEFATININ 40. YILINDA BUHARALI BİR HAK DOSTU: HAKİ İZLER (1887-1975)*

Zeynep
DÖNMEZ

“Sen taş olsan da, mermer olsan da, kaya olsan da, ilahi bir aşıkla buluştun mu, inci olursun” der, Mevlâna... Allah aşkıyla hemhal olmuş, Rabbine hizmet uğrunda vatanından sürgün edilmiş Hak dostlarından bir inci, **Buharalı Hacı Ahmet Haki İzler**.

Haki Efendi, 1887 yılında Türkistan’ın Buhara şehrinde doğmuştur. Hakkında çok fazla bilgi olmamakla birlikte dönemin büyüklerinden edindiğimiz bilgiler doğrultusunda Türkistan mücahitlerinden olduğu söylenmektedir. Kendisi ile yıllarca dostluk etmiş, sohbetlerinde bulunmuş Ali Kemal Dönmez (Aşık Kemalî), bilgi ve hatıralarını bizlerle paylaşma nezaketinde bulundu.

Kemalî, Haki Efendi’nin, Türkiye’ye gelişi ve hakkındaki düşüncelerini şöyle naklediyor; “Dini bütün, ismi gibi haki-payı bir insandı. Toprak gibi dingin, çevresine huzur veren bir ruhu vardı. Allah aşkıyla yanan bir insan-ı kâmil-di. Derin bir Kuran ve fıkıh ilmüne sahip olup, İslami ilimlere tam anlamıyla haizdi. Nevâî, Fuzulî gibi şairlerin divanlarını ezbere bilir, sohbetlerinde bu şairlerden şiirler okur, özellikle Şirazlı Sâdi, Mevlâna Celaleddin Rumi’den güzel hikâyeler nakledirdi. Onunla sabahlara

kadar Hak sohbetinde bulunurduk. Rusça, Arapça ve Farsçayı çok iyi bildiğinden edebî lisanı bir hayli kuvvetliydi. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği döneminde Kuran-ı Kerim’i Arapçadan, Rusçaya çevirdiği için idama mahkûm edildiğini, gizlice Müslümanlığını yaşayan bir Rus askerinin, kendisine yardım ederek kaçırıldığını ve Türk sınırına ulaşınca kadar başından

Buharalı
Hacı Ahmet Haki İzler
(1887-1975)

* Türkistanlı Ahmet Haki Efendi’ye Gönderilen Mektuplar Özel Sayısı’nda bahsettiğimiz makaleyi böylece neşre ediyoruz. Bknz: Serdar Ceylan, “Vefatının 40. Yılında Ahmet İzler”, Akademik Sayfalar, 25 Şubat 2015, Cilt 15, Sayı 15, s. 50.

geçenleri anlatır, vatanında kalan ailesi ve evlatları için zaman zaman gözyaşı dökerdi.”

Haki Efendi, Kemali'ye Türkiye'de idama mahkûm edilme sürecini şöyle anlatır; “*Türkiye'nin ufuklarını kara bulutlar sarmıştı. Bolşevik Ruslar her gün Müslüman kanı döküyor gizli, aşikâr insanları tehdit edip sindirmekten çekinmiyorlardı. İnsanlar sudan bahaneler ile tutuklanıyor, yargılanıyor, zindanlara atılıyor ve öldürülüyorlardı. Yazdığım yazılar ve şiirlerimden oluşan taş basması Divan'ım ve ettiğim dini sohbetler sebebi ile beni de kara listeye almışlardı. Ailem ve yakınlarım bu durumdan endişeleniyor; 'Yapma artık ne olur' diye yalvarıyorlardı. Ancak Peygamber Efendimizin (sav); 'Bir kavim, içlerinde meydana gelen çirkin bir işe kayıtsız bir gözle bakar da onu önlemeye çalışmazlarsa, şüphesiz üzerlerine kısa zamanda umumi bir azabın gelmesi muhakkaktır' hadisini söyleyerek, üç günlük bir ömür, sonsuz bir mükâfat ile mukayese edilir mi, diyordum.*”

Haki Efendi hakkında çok fazla yazılı kaynak bulunmamakla birlikte, **Yaşar Çalışkan**'ın, kaleme aldığı “**Gurbette Bir Garip**” (Konya 1996) isimli romanda, Haki Efendi'nin hayat hikâyesine rastlamaktayız. Romanda Haki Efendi'nin mahkemeye götürülüşü, yargılanması ve idama mahkûm edilişi şu satırlar ile anlatılıyor:

“Korkulan başlarına geldi. Bir gün Ahmet Haki Efendi'yi alıp Halk Mahkemesine götürdüler. O'nun şairliği, halk tarafından sevilmesi, sohbetlerinde ders alınması için anlattığı kıssalar, yaptığı Kuran çevirisi ve yorum-

ları mahkemede suç olarak karşısına çıkmıştı.

Halk Mahkemesinde üyelerden biri şu sorularla başladı söze:

-“Ufkumuz kararıyor” demişsin. Bununla ne demek istedin?

Haki Efendi: “Vakit akşamdı, bunu ifade etmek için söylemiştim.

Üye: “Akşam vakti değilken de aynı sözleri söylüyormuşsun?”

Haki Efendi: “O zaman yaşlılara ve ömrün bitişine işaret etmişimdir.

Bir diğer üye: “Kitaplarına el konulup yakıldığı zaman içinden çerçevesi bir söz çıktı:

Bu sözde, “Her ne kadar lehinde hükmedilse de bir kere de vicdanına sor” diyordu. Bu sözü konuşmalarında sık sık tekrar ediyormuşsun?”

Haki Efendi: “Evet, bu gün senin menfaatine gibi görünen şeyler yarın felaketinin sebebi olabilirler bunu vurgulamak için” diye yanıt verdi. Soruların ardı arkası kesilmiyordu ve mahkeme bu şekilde uzayıp gitti.

En nihayet Mahkeme Başkanı; “Sen tek başına sosyalizme engel olacağımı mı sanıyorsun? Nereye gidiyorsun, emelin ne?”, diye sorunca,

Haki Efendi:

Karıncaya sormuşlar; “Nereye gidiyorsun?”

Karınca cevap vermiş: “Hacca gidiyorum.”

“Bu bacaklarla mı?” demişler,

Karınca: “Varamasam da O yolda ölürüm ya” demiş, diyerek konuşmaya devam eder. “Eğer Ahmet Haki'nin ahirete yolculuğu varsa bilirsiniz ki ilmi ve imanı

Ovaloğlu Camii

ile gider. Zannetmeyin ki tehdit, zulüm ve ölümlü davasından zerrece feragat eder.”

Bu sözlerin sonunda Mahkeme heyeti, Haki Efendi'ye evine dönmesini söyleyerek ardından yapmış oldukları istişare sonucunda, idam edilmesine karar verir.

Allah'a tam bir teslimiyet ile hakkında çıkacak kararı beklerken, aniden evinin kapısı çalınır. Kapıda tanımadığı bir çocuk, babasının kendisi ile konuşmak istediğini söyleyerek onu kuytu bir yere çağırır. Gecenin karanlığında neyle karşılaşacağını bilemeyen Haki Efendi, kendisini bir Rus askerinin beklediğini görür. Asker acele ile hemen söze girer; “Mahkemenin kararı maalesef ki iyi değil. Seni idama mahkûm et-

tiler. Akrabalarının tepkisinden çekindikleri için, gündüz evine yolladılar, gece yarısı ise gelip seni alacaklar. Bu gece kaçman gerek. Aksi halde yarın seni kurşuna dizecekler” der. Haki Efendi, “Bu iyiliği neden yapıyorsun?” deyince, Rus Askeri; “Ben de Müslümanım. Bu sebeple sizi uyarmak, kaçmanızı söylemek için geldim” deyip, oradan uzaklaşır.

O gece, Haki Efendi'nin ailesini gördüğü son gecedir. Eşi ve çocuklarının, feryat ve figanlarını duyarak, bu ayrılığı daha da zor bir hale getirmemek için, hiç kimseye bir şey demeden, sevdikleri derin bir uykudayken onları Allah'a emanet ederek, meçhul bir istikamete doğru yol alır. Uzun ve meşakkatli süren bir

yolculuktan sonra, “Basmacı” diye bilinen Milliyetçi Mücahitler arasına katılarak, Enver Paşa ile birlikte mücadelesine devam eder. Enver Paşa, Düşanbe yakınlarında Çegan Köyü’nde şehit düştükten sonra, mücahitlerin bir kısmı dağlara, birçoğu Afganistan’a sığınır. Haki Efendi ise Hindistan, İran, Arabistan üzerinden Türkiye’ye hicret eder. Türkiye’de ilk durağı, Ankara’dır. Hiç bilmediği tanımadığı bir ülkede işsiz, yersiz-yurtsuz zor günler geçirir. Parasızlıktan, en son cebinde kalan ata yadigârı köstekli saatini satar. Ankara’nın sokaklarında çaresizlikle dolaştığı bir gün Semerkant’ın, tanınmış ailelerinden birinin çocuğunu, bir köşe başında bıçak bileylerken görür. Koşarak hemşerisi gencin yanına gider. Bir anda sarmaş dolaş olurlar. Bir hayli hasbıhal ettikten sonra genç, ayrılmadan kendisine hatıra olarak bir şiir söylemesini ister.

Haki Efendi ona, şu anlamdaki dizilerini yazıp verir:

“Ey iş sahibi, bu çarktan çıkan kıvılcımları görüp bıçağın çektiği ızdırabı düşünme, Gönlümde yanan ateşi görseydin, vatan hasretini bilseydin, erirdin.”

Daha sonraki dönemlerde Milletvekillerinden Besim Atalay’ın, bu çarkçı genç ile karşılaşması ve çarktaki dizeleri kimin yazdığını sorması üzerine genç, hemşerisinin derin ilminden, şairliğinden ve hayat hikâyesinden bahseder. Bu hikâyenin en hüznünlü kısmıysa, Haki Efendi’nin ardından Rus askerlerinin, hanımı ve iki çocuğunu götürüp kurşuna dizmeleridir. Maalesef ki çarkçı genç, bu durumu Haki Efendi’ye söyleyememiştir. Be-

sim Bey, bu garip yolcudan ve onun hikâyesinden son derece etkilenererek müteessir olur.

Buharalı Hak Dostu’nun Ankara’da yaşadığı bu zor günlerde, karşısına Türkistan’dan bildik bir yüz çıkar. Bu kişi, Enver Paşa’nın yanındayken tanıştığı bir Türk subayıdır. Bu Subay, O’nun, Türk Vatandaşlığına geçmesine yardımcı olur.

Türk vatandaşlığına geçtikten sonra Haki Efendi’nin yolu, Uzun Yayla’da Kabarday köylerinden en büyüğü olan Kiremitli’ye düşer. Yaklaşık 2 yıl bu köyde kalır. Burada köylülere, *Kuran-ı Kerim*, İslami bilgiler ve Arapça dersleri verir. Onlara Şirazlı Sadi’den, *Bostan ve Gülistan*’ı; Molla Cami’den, *Baharistan*’ı anlatır. Bu farklı üslup, köy halkının çok hoşuna gider ve köylüler bu garip yolcuyu, bağrılarına basıp sahiplenirler. Bir müddet sonra Kiremitli’ye birkaç hemşerisinin yolu düşer ve onlar Rusya’da af çıktığını söyleyerek vatanlarına geri dönmeyi teklif ederler. Uzunca bir muhakemeden sonra Haki Efendi bu teklifi kabul ederek Kiremitli’ye veda eder. Köy halkı, bir aile büyüğünü uğurlarcasına ellerinde ne varsa hediye ederek helâllik alırlar. Köylünün gözbebeği, gözyaşları ile uğurlanır. Rus sınırına gelen Haki Efendi ve arkadaşları, iki gruba ayrılırlar. Bir grubun daha önce geçmesine, diğer grubun ise, ilk gruptan haber geldikten sonra geçmesine karar verilir. İlk geçen grup sınırı aşar aşmaz birkaçı hemen Rus askerleri tarafından vurulur. Diğerleri ise, üzerlerine benzin dökülerek diri diri yakılırlar. Türk sınırında kalan grupta birlikte Haki Efendi, bu vahşeti görüp büyük bir

üzüntü içinde geri dönerler.

Yıl 1942 ve yeni ikametgâh artık Konya'dır. Ali Kemal Dönmez tarafından nakledildiğine göre; ilk zamanlar, Konya'da bilinen bir evi olmaz. Hz. Mevlâna'nın arka tarafında bulunan Ovaloğlu (Çelik Paşa, yapılışı H. 1178) Cami'inde yatıp-kalkar. Daha sonra, caminin bahçesinde kendisine bir göz oda yapıp orada ikamet eder. Camide hem imamlık hem de Hz. Mevlâna'nın önünde tablacılık, yani ufak bir el tezgâhı içinde (jilet, koku, esans vb.) satarak, geçimini temin etmeye çalışır. Zaman zaman da amele pazarına giderek amelelik yapar. Başta Tahir Büyükkörükçü Hoca, İlahiyatçı Mevlüt İslamoğlu, Eczacı Haşmet Sezgen, Dr. Ali Kemal Belviranlı gibi pek çok zata; Farsça, Arapça ve fıkıh dersleri verir. Ali Kemal Dönmez, Haki Efendi'nin, büyük bir şair olduğunu Farsça ve Türkçe olmak üzere, pek çok şiir yazdığını, ancak pek azının kendisinde bulunduğunu söylemiştir. Dilinden hiç düşürmediği şu mısralarını evladı olarak bizlere okumuştur:

“Aşıkım bir Yâr'e ben, küfr ile iman istemez.

Teşneyim bir derde ben, vasl ile hicran istemez.

Ben ki maşukun maktuliyim, korkmam cihanın tığından.

Dehr içinde müftisim meclisi ayân istemez.

Kible-u mihrab eger ebruyu canan olsa bes,

Şen olur şuride gönlüm in ile an istemez,

Çünkü her iki cihanda da Yâr lazımdır bana,

Ne cehennem ne de cennet, huri, gülman istemez.

Hâki'ya mest olmak değil midir rahi Hak,

Aşıkım bir Yâr'e ben, küfr ile iman istemez.”

Yukarıda naklettiğimiz şiirin ilk dördlüğü, Mehmet Ali Uz'un, *Baha Veled'den Günümüze Konya Âlimleri ve Velileri* kitabında, şu şekilde geçmektedir:

“Aşıkım bir yâre küfr ile iman istemem,

Teşneyim bir derde ben vasl ile hicran istemem,

Ben ki cananın muhabbet neş'esinden mahrumum,

Pes bana canan nedir, can ile canan istemez.”

Haki Efendi'nin mısralarında, Allah'a duyduğu büyük aşkı görüp hislenmemek, Onun Yarıdan'ına hiçbir karşılık beklemeden gösterdiği sevgi ve teslimiyete hayran olmamak kabil değildir.

Konya'nın ileri gelenlerinin, Şemî Baba'nın *Konya Kasidesi*'ni, ilk defa Haki Efendi'den dinlediklerini Yaşar Çalışkan nakletmiştir:

“Aşk-u şevk ile kurulmuştur binası Konya'nın

Onun için bâğ-ı cennettir hevâsı Konya'nın

Yaz olunca var Meram üzre safâsı Konya'nın.”

Haki Efendi'nin edebî ilgisi, Konya şairlerini de kuşatmaktadır.

Allah'ın sevdiği kullarına yaptığı ikram ve lütufların sonu yoktur. Haki Efendi'de bir gün Aziziye Camiine namaz kılmak için gittiğinde, bu ikramlardan birine mazhar olur. Şadırvanda abdest almak üzeredir ve bir gencin kös-

tekli bir saat satmaya çalıştığını görür. Koşarak bu delikanlının yanına gider ve uzun uzun saate bakar. Yaptığı pazarlık neticesinde saati satın alır. Daha sonra gence, “Bu saati nereden buldun!” der. Saati satan genç; “Ben burada öğrenciyim, Ankara’dan geldim. Geçen ay babam vefat etti. Bu saat de bana, babamdan kaldı. Paraya ihtiyacım olunca sattım”, cevabını verir. Haki Efendi, çocuklar gibi sevinir ve gözyaşlarını tutamaz. Çünkü satın aldığı saat, Ankara’da parasızlık sebebiyle sattığı ata yadigârı saatidir.

Ali Kemal Dönmez, “onunla o kadar çok şey yaşadık ki, hangi birini anlatayım” diyerek şu hatırasını da paylaşıyor bizimle; “Bir gün kendi hanemde bir dost meclisi tertip ettim. İçlerinde Abdülbaki Gölpınarlı da olmak üzere, dönemin en ileri gelen yirmi ila yirmi beşe yakın âlimi, bunlarla birlikte yerli ve yabancı misafirlerim de vardı. Hak sohbetleri, meşkler, zikirler edildi. Sohbetin lezzetinden kimse zamanın nasıl geçtiğini anlamıyor, konuşma lisanı kâh Arapça, kâh Farsçaya dönüyordu. Hepimiz ilahi sohbetin derinliklerinde pür dikkat büyükleri dinlerken, bir anda Arif Etik Bey, “Müsaade ederseniz, biraz da kulağımızın pası silinsin. Yeğenim Kâzım, keman dersleri alıyor. Bize biraz keman çalsın” dedi. Bunun üzerine Kazım Etik, dakikalarca süren akorttan sonra, bildiği eserleri geçmeye başladı. Hiç birimiz edebimizden sıkıldığımızı beyan edemedik. Zira sohbetin kesilmeyecek en koyu anıydı. Haki Efendi, “e” harflerini söyleyemediğinden, beni “Kamal Bey” diye-

rek yanına çağırdı. Benden, küçük bir parça kâğıt ve kalem istedi. Getirdiğim kâğıt parçasına, eski Türkçe bir şeyler yazarak Arif Etik’e vermemi söyledi. Kâğıdı okumaya başlayan Arif Etik, bir anda kıpkırmızı oldu. Kazım Etik’e, musikiyi kesmesini işaret ederek, yeğeninin elindeki kemani ve yayı alıp bir çırpıda çantasına koyarak dışarıya çıktı. Elbette ki hepimiz bu kâğıtta neler yazdığını çok merak ettik. Bir süre sonra ısrarlarımız üzerine Haki Efendi’den, şu dörtlüğü yazıp gönderdiğini öğrendik:

*“Bigzar keman-ı ud’ra,
Purkun mey-i ya kûd râ,
Men ez ku câ peydâ kunem,
Ân nağme-i Dâvût râ.”*

Aşık Kemalî, bu dizeleri yorumlamasını isteyince, Haki Efendi şu tefsiri yapar:

“Bizar oldum artık bırak elindeki şu ud ile kemani,

Doldur onun yerine yakut renkli şarabı,

Ben ki Davut Aleyhisselamin o ilahi nağmelerinin tesirindeyken,

Bu senin çaldıklarında bu tesiri nereden bulacağım” diyerek ekler; “Niceye bir senin şu gıy gıyını dinleyeceğim demek istedim” der.

Türkiye’de öğrenim görmekte olan Afganistanlı Farsça bilen öğrencilerimiz, Farsça söylenmiş olan bu dizelerin yazım dilinin aşağıdaki şekilde de olabileceği konusunda fikir beyan ederek, dörtlüğün mealini şu şekilde yapmışlardır:

*“Bugzâr keman-ı ud râ,
Terk kon mey-i ya kûd râ,
Men ez ku câ peydâ konem,
Ân nağme-i Dâvût râ “*

Meali:

*"Bizar oldum, bırak şu elindeki ud
ile kemanı,
Terk et, yakut renkli şarabı,
Ben bunlarda (bu nağmelerde) O
Davut'un, nağmesinin tesirini,
Nereden (nasıl) bulabilirim."*

Yıllar sonra Aşık Kemalî'nin oğlu Neyzen M. Celaleddin Dönmez, Arif Bey'in oğlu Enver Etik Bey'le karşılaşır. Celaleddin Bey, muhabbet esnasında bu hatırayı naklederek dörtlüğü okur. Enver Bey, "Siz nereden duydunuz bu olayı! Evet, babam da bizlere aynen bu şekilde anlatmıştı, hatta o telaş ile kemanın yayını da koparmış" diyerek, Haki Efendi'yi yâd ederler.

Yine aynı gece Kemalî orada bulunan zatlara; "Erenler, bu mübarek gecede Rahman'ın tecellileri ile lütuf bulduk amma söylenen her söz şu gök kubbede hoş bir seda olarak kaldı. Hepinizden, Hakk'ın gönlünüze ilham ettiği birkaç satır bir şeyler yazmanızı istirham ediyorum" diyip, orada bulunanlara kalem ve kâğıt uzatır. Herkes kendisine ilham olunan bir şeyler karalar. Haki Efendi ise, Lefkoşa Mevlevihanesi'nin hücrelerinden birinin duvarında da yazılı bulunan şu mısraları yazar;

*"Biz vakaf-ı esrar-ı nevâ-yı nâyız,
Mehman-ı mekân-ı kurb-i ev ednâyız.
Tac-ı ser-i şahan-ı cihanız amma,
Hâki-i kademi cenab-ı Mevlânâyız."*

Böylesine bir ilme sahip olan bu büyük derya, geçimini temin etmek için iş ayırt etmez. Zor durumda kaldığı zamanlar ağır gelse de, amele pazarına dahi gider. Amele pazarına gittiği bu günlerden birinde, Meram Eski Yol'da ikamet eden bir akademisyen, evinin bahçesini belletmek için

onu evine götürür. Akademisyenin davranış şekli ve kendisiyle konuşma üslubu, Haki Efendi'yi incitir. Evin hanımı bu yaşının incinmesine üzülüp yanına gelir ve gönlünü almaya çalışarak; "O sinirlidir kusuruna bakmayın lütfen, beyimin adına özür dileirim" deyip onunla sohbet eder. Hanım, babasının Bulgaristan'ın Silisitre ilinde kurşuna dizildiğini anlatır. Bunun üzerine Haki Efendi ona şu dizeleri okur:

*"Gül dikenden, Halil Azer'den oldu,
Nice çiçek, açma çağında soldu."*

O, hayatın bütün zorluklarına katlanabilen bir gönül eridir. Amelelik yapmak, evsiz-yurtsuz kalmak, açlık çekmek göğüsleyebileceği güçlüklerdendir. Hakk kapısında kulluğa amadedir. Ama namerde muhtaçlığı istemez. Bir hatırası, o ince ruhun arzusunu ortaya koymaktadır. Haki Efendi'nin ziyaretçileri içinde, daha sonra İlahiyat Fakültesi haline getirilen Yüksek İslâm Enstitüsü hocaları da vardır. Mikâil Bayram, Celâl Emrem'le birlikte sık sık üstadı ziyaret etmektedir. Kapısının üstündeki kurşun kalemle yazılmış Farsça bir beyti, kendisi de şair olan Mikâil Bayram ezberler. "Her ne dilersen yap. Namerde beni muhtaç etme tek" anlamındaki beyit şöyledir:

*"Her çi veli hâhî kon,
Muhtâc-i nâmerdem mekon."*

Bayram, onun Farsça beytini, Türkçe şiirleştirmiştir:

*"Her ne etsen et de tek,
Namerde muhtaç etme tek"⁽¹⁾.*

Kemalî, Haki Efendi hakkında şu bilgileri de verir; "Yaşı bir hay-

(1) Emekli Prof. Dr. Mikâil Bayram, Aralık 2014'te S. Ü. İletişim Fakültesi'ne uğradığında bu bilgiyi, C. Arabacı'ya vermiştir.

li ilerlemiş ve rahatsızdı. Bu sebeple ailesinden, vatanından uzak oluşu, onların hasreti, ona daha da zor gelmeye başlamıştı. Hüzünlü bir haldeydi. Konya halkı ise, Haki Efendi'yi çok sevip benimsemişti. Ancak Hz. Şems'i katleden zihniyet her devirde olduğu ve olacağı gibi cahil birkaç insan onu da incitti. "Bir gün namaz vakti abdestini alıp cübbe ve sarığını giyer. Ancak rahatsızlığı sebebiyle sık sık hacet giderme ihtiyacı hâsıl olduğundan cübbesini çıkarmaya fırsatı olmadan tekrar lavaboya gitmek zorunda kalır. Lavabodan çıkıp abdestini tazelemek için çeşme başına geçtiği anda kendini bilmez birkaç insan, Haki Efendi'ye tekme tokat girişir. Ve Onu hastanelik edecek şekilde döverler. Neye uğradığını bilemeyen Haki Efendi'nin birkaç kemiği kırılır bir müddet hastanede yatar. Hastaneden çıkıp evine geçtiğinde pek gariptir ki, onu döven şahıslar, üstüne bir de geçmiş olsuna gelirler. O her zamanki mütevazılığı ile onları kabul eder. Hasta yatağında yerinden güçlkle doğrularak, kendini döven kişilere; *'Beni dövdünüz, eyvallah. Ancak suçum nedir? Ne gibi bir hata ettim ki sizlere karşı bu ahir ömrümde beni bu hale getirdiniz?'* der. İçlerinden biri, *'Sen hâlâ suçunu bilmiyor musun? Dini temsil eden cübbe ve sarık ile lavaboya girdin'* der. Haki Efendi, bunun üzerine, *'Peki, size bir şey sorabilir miyim, hepiniz en az, yarım hafızsınız değil mi?'* diye sorunca, ağız birliği ile hepsi; *'Elhamdülillah tüm hafızız'* derler. Haki Efendi, cevaplarını teyit ederek, *'Yani hepiniz Kuran-ı Kerim'i kalbinize de, aklınıza da işlediniz maşallah.'* Hep bir

ağızdan tekraren, *'Çok şükür inşaallah'* derler. Haki Efendi; *'Peki, o halde sizler lavaboya girerken kafanızı ve kalbinizi bedeninizden ayırıp dışarıda mı bırakıyorsunuz?'* der ve *Kuran-ı Kerim*'de buyrulduğu üzere, *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* (Kaf: 16)' ayeti kerimesini okur. Ziyaretçiler, bu açıklamanın üstüne diyecek söz bulamazlar. Hayret ve mahcubiyetle karışık birinin ağzından şu cümleler dökülür; *"Hiii, biz himcik sana yanlış mı yaptık?"*

Yine bir gün sohbetinden faydalanmak, feyiz almak üzere, Konya'nın ileri gelenlerinin kendi aralarında oluşturduğu, Erenköy semtindeki siteye davet edilir. O zaman için, toplumdan ayrı bir ortamda oturan bu kişilerin yapmış olduğu davet onu rahatsız eder. Çünkü kendisi son derece mütevazı, imanından başka hiçbir serveti olmayan bir gönül adamıdır. Davete icabet etmek Peygamber emri olduğundan, gidemese de kendi yerine kaleme aldığı bir şiirini gönderir:

*"Erenköy'de erenler ermemişler,
Erenler nerededir bilmemişler,
Erenler ne arar kâşanelerde,
Ararsan bulursun viranelerde."*

Haki Efendi'nin dostları Âşık Kemalî, Türk Ocağı Merkez Müdürü M. Lütfi İkiz, eşi Gönül Hanım, Savcı Özcan Bey, onu son demlerinde de yalnız bırakmazlar. İyice rahatsızlanıp, yatağa düştüğünde ona tüm şefkat ve alakalarını göstererek ailesizliğini hissettirmemeye çalışırlar. Bu tarihlerde Konya'ya, Doğu Türkistan Maarif Vekili Muhammed Musa Türkistani gelir. Hz. Mev-

lâna'yı ziyaret ettikten sonra Yazma Eserler Kütüphanesi Müdürü, M. Lütfi İki'ye de nezaket ziyaretinde bulunur. Lütfi Bey görüşme esnasında, Haki Efendi'den bahseder. Musa Türkistani, onun burada olduğunu öğrenince son derece mutlu olur ve hiç vakit kaybetmeden ziyareti-ne gitmek istediğini söyler.

Musa Türkistani, Haki Efendi'nin karşısına çıkarken, düğmelerini ilikler, terliğini başına giyer, kollarını göğsüne bağlayıp başını eğerek ihtiramla selam verir. Şiirsel bir üslupta Çağatay lehçesiyle, geçmiş olsun diyerek hal hatır sorar. Haki Efendi tüm nezaketiyle hasta yatağından doğrulur, öylesine duygulanmıştır ki ağlamaya başlar. Lütfi Bey; "Ben bir doktor getireyim" diyor; "Bina temelinden yıkılmış, siz tavanını nakışlamak istersiniz" der.

Bu süreçte ziyaretçileri müte-madiyen devam eder. Tüm sevenleri başındadır ve onu hiç yalnız bırakmazlar. Dönemin milletvekillerinden bir zat, geçmiş olsun demek üzere kendisini ziyarete gelir. Ve ona hediye olarak bir sepet nar getirmiştir. Allah yolunda ağır bir imtihanla geçen ömrünün son demlerine gelen Haki Efendi, hasta yatağında dahi Allah'tan başka bir sevgiliye ihtiyacının olmadığını, Rabbinin huzuruna virane olan gönlüyle çıkmak istediğini, dünyanın aldatıcılığını anlatan şu mısraları okur:

*"Ben Hakiyem nar istemez,
Aldatıcı yar istemez,
Virane kalsın bu gönül,
Tamire mimar istemez."*

Sayın Caner Arabacı Hocamız,

Haki Efendi'nin aynı dörtlüğü, dönemin Millî Eğitim Bakanı'na da, şu hadise sonucu yazıp ilettiğini nakletmektedir; "Haki Efendi'ye bir ahababı Ankara'ya gidip, Millî Eğitim'e müracaat etmesi halinde kendisine iş verilebileceğini söyleyerek kartını verir. Haki Efendi Ankara'ya, Bakan Bey'in makamına gider ve Özel Kalem'inde sekreteri, kendisine beklemesini söyler. Bakan Bey, Haki Efendi'yi saatlerce kapısının önünde bekletir. Bunun üzerine Haki Efendi, elindeki kartın arkasına bu dörtlüğü yazarak sekretere uzatarak; 'Görüşmemize gerek kalmadı. Kendisine bu kartı verin, Allahısmarladık' der ve oradan ayrılır."

Haki Efendi, 06.09.1975 tarihinde, çok sevdiği Allah'na, nihayet kavuşur. Yaşarken etrafından ayrılmadığı Hz. Mevlâna'nın, karşısında Üçler Mezarlığı'na defnedilir. Mezarı, Hacı Veyiszade Mustafa Kurucu Hoca'nın kabrinin güneydoğu tarafında yanındadır. Kabir taşı kitabesinde:

*"Nâ ümid değilim
Mağfiretinden Mevlâ,
Zira ki Bire-iki demedim asla..
Türkistan Mücahitlerinden
Hacı Haki İzler
Ruhuna FATİHA
D.1887- Ö. 06.09.1975" yazar.*

Aşık Kemalî'nin, (Şebi Arus Destanıyla-Deste Deste Gül Deste) isimli şiirinde, dönemin büyüklerinin yapmış oldukları hizmetler şiir diliyle anlatılırken, Haki Efendi şu mısralar ile anılmıştır:

*Bu kapıdan kimler geldi de geçti,
Hesabını bilen Allah ne güzel,*

*İyi kötüyü eleyip seçti.
Gözyaşını silen Allah ne güzel.*

.....

*Gavsi Baykara'yla, Mithat Bahari,
Nice nice leyli, nice nehari,
Nice Çalmandalı, **Hâki Buhari**,
Bu dergâhtan uğurlandı ne güzel.*

*Ne kadar emeği geçen var ise,
Dünya, ahret hakkı seçen var ise,
Bir lahza da bade içen var ise,
Allah razı olsun demek ne güzel.*

(Yoktaki Var'a Sor Beni isimli
şiiir kitabı, s. 141'den).

Bu satırların hazırlanışında yardımlarını esirgemeyen, hasta yatağında hatıralarını bizimle paylaşan Ali Kemal Dönmez (Aşık Kemalî), bizlerle bu bilgileri paylaştıktan yaklaşık altı ay sonra (19.09.2013) Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Kendisi ile birlikte Haki Efendi'ye ve İslam

âleminin tanınmayan tüm kahramanlarına Allah'tan rahmet diliyoruz. Haki Efendi'yi yaşarken yalnız bırakmayan Kemalî ve Lütfi İKİZ, ölümlerinde de vefalarını göstermiş, Haki Efendi'ye kabir komşusu olmuşlardır. Üçler Kabristanı'nda buluşan bu Hak dostlarının, Peygamberimizin (sav) şefaati sancağının altında da buluşmalarını Allah'tan niyaz ediyorum. Hz. Mevlâna'nın da buyurduğu gibi, "Ben dostlarımı ne kalbimle, ne de aklımla severim. Olur ya kalp durur, akıl unuttur. Ben dostlarımı ruhumla severim, o ne durur, ne de unuttur."

Biz seni unutmadık Buharalı Hacı Haki Efendi, iyi ki yolun Konya'dan geçti. Allah'ın selamı senin ve tüm Hak dostlarının üzerine olsun.